

πολύμορφων πιέσεων —ίσως και υπονομεύσεων— που θα ασκηθούν τόσο απο μέσα όσο κι απ' έξω. Με άλλα λόγια αποτελεί το κύριο αντικείμενο της ταξικής πάλης τουλάχιστον για το ορατο μέλλον.

Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι θα ήταν επιπόλαιο, να συμπεράνει κανείς απο τα παραπάνω, πως η ενότητα του κόμματος απειλείται. Απλα το ΠΑΣΟΚ είναι ένα απο τα κύρια πεδία όπου διεξάγεται η ταξική πάλη.

Σημειώσαμε ήδη ότι ο ριζοσπαστικός μεταρρυθμισμός δεν είναι ούτε κάτι εξ αρχής δοσμένο, ούτε μπορεί να οριστεί με τρόπο μονοσήμαντο. Μορφοποιείται και συγκεκριμενοποιείται μέσα απο την καθημερινη πολιτική πρακτική. Στρατηγικής σημασίας ζήτημα, δεν είναι μόνο το πόσο θα προχωρήσει αλλα και το πως. Η προώθησή του μέσα απο διαδικασίες και θεσμούς που θα κατοχυρώνουν κι αναδεικνύουν την πλατιά κι ενεργητική λαϊκή συμμετοχή σε δυναμικο παράγοντα της ταξικής πάλης, απ' ενός δρομολογεί μια διαδικασία χειραφέτησης των μαζων με ευεργετικές συνέπειες στη σταθερότητα και λειτουργικότητα της δημοκρατίας κι απ' ετέρου ενισχύει συγκεκριμένα τις ριζοσπαστικές τάσεις όσον αφορά την έκταση και το βάθος των μεταρρυθμίσεων. Λειτουργεί ακόμα σαν αντίρροπη δύναμη στις πολλαπλες και πολύμορφες πιέσεις που στοχεύουν στον περιορισμο της αλλαγής. Η ενεργοποίηση της πλατίας λαϊκής συναίνεσης και ο μετασχηματισμός της σε συμμετοχή, εξασφαλίζει ένα σταθερο υπόβαθρο άσκησης μιας ριζοσπαστικής πολιτικής κι αντισταθμίζει δυναμικα το αναπόφευκτο μεγάλο οικονομικο και πολιτικο κόστος της.

Στο σημείο αυτο θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο γενικός αφορισμός σύμφωνα με τον οποίο, οι μη προνομιούχοι αποτελούν το στρατόπεδο της αλλαγής και οι προνομιούχοι τους αντιπάλους της, ενω σαν σύνθημα έχει μια αξία, σαν πολιτικο κριτήριο είναι ανεπαρκής. Ο ριζοσπαστικός μεταρρυθμισμός, έτσι όπως διατυπώθηκε στο κυβερνητικο πρόγραμμα, δεν έχει —κι ούτε θα μπορούσε άλλωστε να έχει— μονοσήμαντες επιπτώσεις στην κοινωνική πυραμίδα. Θετικές για τους μη προνομιούχους κι αρνητικές για τους προνομιούχους. Οι επιπτώσεις βασικών συνιστωσων του κυβερνητικού προγράμματος —όπως π.χ. της ενίσχυσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων και της παράλληλης αποδυνάμωσης των μεταπρατικών, ή της πάταξης της φοραδιαφυγής— δεν μπορούν να εκτιμηθούν στη βάση του οριζώντιου διαχωρισμού μεταξύ προνομιούχων και μη.

Στην πραγματικότητα οι επιπτώσεις είναι και θετικές κι αρνητικές τόσο πάνω στα μεσοστρώματα, όσο και πάνω στην αστική τάξη. Ιδιαίτερα οι παραγωγικές μερίδες της, έχοντας συνειδητοποιήσει το αδιέξοδο της Νεοδημοκρατικής εκδοχής του εκσυγχρονισμού και ταυτόχρονα την ανυπαρξία εναλλακτικής πολιτικής λύσης, είναι, όπως δείχνουν τα γεγονότα, διατεθειμένες να ενισχύσουν —παρ' όλο το κόστος του— το εκσυγχρονιστικό έργο της κυβέρνησης ΠΑΣΟΚ, εφ' όσον βέβαια δεν ξεπεράσει ορισμένα όρια. Υπάρχει όμως κι ένας άλλος εξαιρετικά σημαντικός λόγος που συνηγορεί σε μια κατ' αρχην αποδοχή της λύσης ΠΑΣΟΚ. Αυτός είναι τα οξυμένα εθνικά προβλήματα που η βαρύτητα τους —η μιση σχεδον Κύπρος κατέχεται και το Αιγαίο απειλείται— επικαθορίζει σε σημαντικό βαθμο τους εσωτερικούς χειρισμούς. Ο λόγος του ΠΑΣΟΚ αλλα και η μέχρι τώρα πρακτική του, πείθουν ότι είναι το κόμμα που κατ' εξοχήν έχει συνειδητοποιήσει το μέγεθος των εθνικών προβλημάτων και τους κινδύ-

νους που αυτά περικλείουν για την ακεραιότητα του εθνικού χώρου.

Η Νεοδημοκρατική εξωτερική πολιτική, που βασίστηκε στη διακριτική και συγκρατημένη αντιμετώπιση του τούρκικου επεκτατισμού, κύρια κάτω από το βάρος δυτικών πιέσεων, δεν ήταν μόνο αναποτελεσματική, αλλά κυριολεκτικά οδήγησε σε αδιέξοδο. Η συνειδητοποίηση αυτού του αδιέξοδου κι από τη μεριά του αστισμού, σε αλληλεξάρτηση με τη γενικότερη τάση χειραφέτησης από τον αμερικάνικο παράγοντα αναδεικνύουν την εξωτερική πολιτική του ΠΑΣΟΚ, ή πιο ακριβολογημένα τους χειρισμούς του Αν. Παπανδρέου, σαν τους πιο αποτελεσματικούς για την προάσπιση των εθνικών δικαιωμάτων. Η συναίνεση —αν όχι η πριμοδότηση— σ' αυτούς τους χειρισμούς, του προέδρου της Δημοκρατίας είναι ενδεικτική.

Θα κλείσουμε δίνοντας το λόγο στην Ελ. Βλάχου² που είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική σ' αυτό το σημείο. Αντιγράφουμε:

«... μερικοί λιγότερο φανατικοί Έλληνες, άρχισαν να διερωτώνται αν το να είσαι παράλογος είναι τόσο κακό, στο κάτω-κάτω, και αν το να είσαι λογικός φέρνει αποτέλεσμα. Δεν υπήρχε αμφιβολία ότι οι προηγούμενες ελληνικές κυβερνήσεις υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και τον Γεώργιο Ράλλη, είχαν κάνει ότι μπορούσαν για να φερθούν λογικά. Όχι μόνο λογικές ήταν συχνά κάτω από συνθήκες έντονης προκλήσεως, αλλά και υπομονετικές, συμβιβαστικές και γεμάτες κατανόηση.

Ωστόσο αυτό που μας ανησυχεί δεν είναι ένας μεγάλος πόλεμος ή ο πυρηνικός επιβάτης, που σκοτεινιάζει τον ορίζοντα. Ξέρουμε πολύ καλά ότι σίγουρα θα εμπλακούμε. Ανησυχούμε γιατί διαβλέπουμε κίνδυνο στον δικό μας ορίζοντα, στα δικά μας νερα, στον δικό μας ουρανό και ανησυχούμε δίπλα, επειδή μας λένε να μην ανησυχούμε, να εμπιστευόμαστε τους συμμάχους μας, να μην ενοχλούμε, αλλά να συμπεριφερόμαστε, για το καλό μας, σαν μια μικρή χώρα, σαν μικρο πiónι στη διεθνή σκακιέρα.

Κι ακόμη μας λένε, πως, το να ζητάμε εγγυήσεις ενάντια σ' ένα σύμμαχο, έστω και σ' ένα σαφώς επιθετικό σύμμαχο, είναι σα να ζητάμε το αδύνατο. Τα ανεχτήκαμε όλα αυτά στο παρελθόν. Κι ωστόσο, σήμερα, πολλοί Έλληνες σκέπτονται μήπως η “παράλογη” προσέγγιση του θέματος από τον Ανδρέα Παπανδρέου, ίσως στο τέλος αποδειχθεί πιο αποτελεσματική.»

Δεκέμβρης '81

Σταύρος Λυγερός

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Όρος δανεισμένος από το γερμανο θεωρητικό Γιούργκεν Χάμπερμας.
2. Άρθρο της στους «Τάμεις» του Λονδίνου (30-12-81) αναδημοσιευμένο στην Καθημερινή (31-12-81) με τίτλο: «Το πλεονέκτημα να είσαι επαναστάτης».

Το γάντι

Με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση της χώρας και με τις πρώτες δηλώσεις της κυβέρνησης για ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις εντάθηκαν στον χώρο της εξωκοινοβουλευτικής αριστερας τα διλήμματα γύρω από τους λόγους ύπαρξης και την μελλοντική πορεία του χώρου αυτού. Μια σειρά αιτήματα, γύρω από τα οποία η εξωκοινοβουλευτική αριστερά μπορούσε να αναπτύξει μιαν αγωνιστικότητα και να διαφορο-